

Διγλωσσία και Γλωσσική Ανάπτυξη

Του Δρα Κυριάκου Αντωνίου*

Η ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια γλωσσών "Ethnologue" καταμετρά περίπου 7.111 ομιλούμενες γλώσσες, ενώ, με ένα γρήγορο ψάξιμο στη μηχανή αναζήτησης "google", βρίσκουμε ότι υπάρχουν περίπου 195 κράτη στον κόσμο σήμερα. Επομένως, μια απλή μαθηματική πράξη διαίρεσης καταδεικνύει ότι η συνύπαρξη γλωσσών, αλλά και, σε ατομικό επίπεδο, η γνώση και η καθημερινή χρήση περισσότερων από μία γλώσσες, αποτελούν τον κανόνα, παρά την εξαίρεση, στις περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες. Στο πλαίσιο αυτό, ένα από τα βασικά ερωτήματα που απασχόλησε και συνεχίζει να απασχολεί τη διεθνή βιβλιογραφία είναι το πώς το να μεγαλώνει ένα παιδί μαθαίνοντας δύο ή περισσότερες γλώσσες επηρεάζει τη γλωσσική και γενικότερη νοητική του ανάπτυξη.

Παλαιότερα, επικρατούσε η άποψη ανάμεσα στους ερευνητές ότι η διγλωσσία επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη του παιδιού. Υπήρχε έντονα η αντίληψη, για παράδειγμα, ότι η εκμάθηση δύο ή περισσότερων γλωσσών από μικρή ηλικία οδηγεί το παιδί σε σύγχυση και "υπερφορτώνει" γνωστικά τον εγκέφαλό του, κάτι που έχει αρνητικές συνέπειες γενικά για τις νοητικές, αλλά και, πιο ειδικά, για τις γλωσσικές του ικανότητες. Πρόσφατα, όμως, η πιο ενδεδειγμένη και συστηματική διερεύνηση της διγλωσσίας γλωσσικής ανάπτυξης οδήγησε σε αναθεώρηση των απόψεων αυτών. Η σύγχρονη έρευνα εντοπίζει κάποιες διαφορές μεταξύ διγλωσσίας και μονόγλωσσας γλωσσικής ανάπτυξης, αλλά δεν τις αποδίδει πλέον σε κάποιο πρόβλημα στη νοητική ανάπτυξη των διγλωσσών παιδιών, που προκαλείται

από τη διγλωσσία. Πιο κάτω περιγράφω μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά της γλωσσικής ανάπτυξης παιδιών που εκτίθενται σε δύο γλώσσες από τη γέννησή τους ή τουλάχιστον από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, όπως αυτά προκύπτουν από τα ευρήματα σύγχρονων ερευνητικών μελετών.

Τα διγλωσσια παιδιά διέρχονται από τα ίδια στάδια γλωσσικής ανάπτυξης και κατακτούν τις βασικές γλωσσικές ικανότητες που έχουν να κάνουν με τους ήχους, τις λέξεις και τις προτάσεις περίπου την ίδια χρονική στιγμή με τα μονόγλωσσα παιδιά. Για παράδειγμα, το βάβισμα (φωνοποιήσεις που περιλαμβάνουν επαναλαμβανόμενους συνδυασμούς συμφώνου-φωνήεντος, όπως "dada", "gaga"), η παραγωγή της πρώτης λέξης, η κατάκτηση συνολικού λεξιλογίου 50 λέξεων (αθροιστικά και στις

Τα διγλωσσια παιδιά, όμως, ενδέχεται να παρουσιάσουν πιο αργό ρυθμό ανάπτυξης συγκριτικά με τα μονόγλωσσα σε κάποιες πτυχές της γλωσσικής εκμάθησης, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους

δύο γλώσσες για τα διγλωσσια παιδιά) και οι πρώτοι συνδυασμοί λέξεων εμφανίζονται κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, μέσα στα δύο πρώτα χρόνια της ζωής, τόσο στα διγλωσσια όσο και στα μονόγλωσσα νήπια.

Τα διγλωσσια παιδιά, όμως, ενδέχεται να παρουσιάσουν πιο αργό ρυθμό ανάπτυξης συγκριτικά με τα μονόγλωσσα σε κάποιες πτυχές της γλωσσικής εκμάθησης, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους. Έχει διαπιστωθεί, για παράδειγμα, ότι τα διγλωσσια παιδιά κατακτούν κάποια σχετικά δύσκολα μορφολογικά φαινόμενα σε κάθε τους γλώσσα σε πιο μεγάλη ηλικία. Η διαφορά αυτή, όμως, δεν οφείλεται σε κάποιο έλλειμμα στη νοητική τους λειτουργία ή στην ικανότητα εκμάθησης μιας γλώσσας. Αντιθέτως, αποτελεί μια φυσιολογική αντανάκλαση του μικρότερου βαθμού έκθεσης που έχουν τα διγλωσσια παιδιά σε κάθε τους γλώσσα ξεχωριστά, σε σχέση με τα μονόγλωσσα στη μοναδική τους γλώσσα. Με άλλα λόγια, τα διγλωσσια παιδιά έχουν μικρότερη εμπειρία με την κάθε τους γλώσσα, γιατί, εξ ορισμού, ο καθημερινός τους χρόνος γλωσσικής έκθεσης και χρήσης μοιράζεται μεταξύ των δυο τους γλωσσών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να κατακτούν κάποια δύσκολα γλωσσικά φαινόμενα σχετικά πιο αργά. Το σημαντικό, όμως, είναι ότι στο τέλος θα κατακτήσουν την κάθε τους γλώσσα πλήρως, δεδομένου, φυσικά, ότι συνεχίζουν να χρησιμοποιούν και να ακούν την κάθε τους γλώσσα σε ικανοποιητικό βαθμό στην καθημερινότητά τους.

Από την άλλη, τα αποτελέσματα μελετών που εξέτασαν τις "καθαρά" επικοινωνιακές ικανότητες των διγλωσσών παιδιών δείχνουν ότι αυτά μπορούν να χρησιμοποιήσουν επιτυχώς την κάθε τους γλώσσα για επικοινωνιακούς σκοπούς

από πολύ νωρίς στη ζωή τους και παρά τις όποιες αρχικές καθυστερήσεις μπορεί να παρουσιάσουν σε κάποιες πτυχές της γλωσσικής τους ανάπτυξης. Για παράδειγμα, τα δίγλωσσα νήπια μπορούν να διαφοροποιήσουν τις δύο τους γλώσσες και να χρησιμοποιήσουν τη σωστή γλώσσα με ομιλητές διαφορετικών γλωσσών από την ηλικία των δύο ετών. Επίσης, αναπτύσσουν την ικανότητα παραγωγής προφορικών ακαδημαϊκών κειμένων (όπως αφηγήσεις ιστοριών) και κατανόησης μη κυριολεκτικού λόγου, κανονικά, στην ίδια ηλικία, όπως και τα μονόγλωσσα παιδιά. Εν κατακλείδι, η σύγχρονη βιβλιογραφία περιγράφει τόσο ομοιότητες όσο και διαφορές στη γλωσσική ανάπτυξη των δίγλωσσων και μονόγλωσσων παιδιών. Οι διαφορές, όπου εντοπίζονται, δεν οφείλονται σε κάποια αδυναμία των δίγλωσσων παιδιών να διαχειριστούν και να μάθουν περισσότερες από μία γλώσσες. Πρόκειται για φυσιολογικές αποκλίσεις που αποδίδονται, κυρίως, σε περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως η σχετικά μικρότερη ποσότητα γλωσσικών ερεθισμάτων που δέχονται τα δίγλωσσα παιδιά στην κάθε τους γλώσσα ξεχωριστά, συγκριτικά με τα μονόγλωσσα. Με την πάροδο του χρόνου και μέσα από τη συνεχή έκθεση στην κάθε τους γλώσσα, τα δίγλωσσα παιδιά θα αναπτύξουν την κάθε τους γλώσσα κανονικά και επαρκώς. Έτσι, θα είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τις γλώσσες τους χωρίς πρόβλημα στην καθημερινή τους επικοινωνία, αλλά και να ανταποκρίνονται με επάρκεια στις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις στο σχολείο.

**Ερευνητή στο Κέντρο Εφαρμοσμένης Νευροεπιστήμης και στο Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου, με χρηματοδότηση Marie Skłodowska-Curie Individual Fellowship από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.*